

Finančné transakcie systému národných účtov ESA 2010 (4.)

Financial transaction of the system of national accounts ESA 2010 (4.)

Zuzana STARÍČKOVÁ

Abstrakt

V predchádzajúcej časti príspevkov sme sa podrobnejšie zamerali na všeobecnú charakteristiku druhej časti finančných transakcií, ktoré predstavujú transakcie s pôžičkami, majetkové účasti, akcie a podielové listy investičných fondov. V tejto časti príspevkov podrobnejšie rozoberieme klasifikáciu tretej časti finančných transakcií podľa kategórie, používanú v rámci systému ESA 2010. Uvedieme poisťné, penzijné a štandardizované schémy záruk, finančné deriváty a zamestnanecké opcie na akcie.

Kľúčové slová: Schémy záruk, finančné deriváty, zamestnanecké opcie

Abstract

In the previous section, we focused in more detail on the general characteristics of the second part of financial transactions, which represents transactions in loans, equity, shares and investment funds units. In this part we will further discuss the classification of the third part of financial transactions by category used in the ESA 2010. We will mention insurance, pension and standardised guarantee schemes, financial derivatives and employee stock options.

Key words: Guarantee schemes, financial derivatives and employee stock options

Klasifikácia finančných transakcií podľa kategórie

Uvedené definície a opisy sa vzťahujú na finančné nástroje. Keď sa zaznamenáva transakcia, používa sa kód F. Keď sa zaznamenáva úroveň stavu alebo pozícia *podkladového* aktíva alebo pasíva, používa sa kód AF. V tejto časti príspevkov podrobnejšie rozoberieme podrobnú klasifikáciu druhej z troch častí finančných transakcií podľa kategórie, používanú v rámci systému ESA 2010:

- ❖ Menové zlato a zvláštne práva
- ❖ Obeživo a vklady
- ❖ Transakcie s dlhovými cennými papiermi

- ❖ Transakcie s pôžičkami
- ❖ Majetkové účasti a akcie alebo podielové listy investičných fondov
- ❖ *Poistné, penzijné a štandardizované schémy záruk*
- ❖ *Finančné deriváty a zamestnanecké opcie na akcie*

- ❖ *Poistné, penzijné a štandardizované schémy záruk*

Poistné, penzijné a štandardizované schémy záruk sa rozdeľujú do šiestich subkategórií:

- technické rezervy neživotného poistenia;
- nároky na životné poistenie a anuitu;
- nároky na dôchodok;
- nároky penzijných fondov voči manažérom penzijných fondov;
- nároky na nepenzijné dávky;
- rezervy na uplatnenie štandardizovaných záruk.

- *Technické rezervy neživotného poistenia*

Technické rezervy neživotného poistenia sú finančnými pohľadávkami, ktoré majú držitelia poistiek v rámci neživotného poistenia voči korporáciám poskytujúcim neživotné poistenie, pokiaľ ide o poistné budúcich období a nároky na poistné plnenia.

Transakcie s technickými rezervami neživotného poistenia na poistné budúcich období a nároky na poistné plnenia sa vzťahujú na riziká, ako napríklad nehody, ochorenia alebo požiar, a takisto na zaistenie.

Poistné budúcich období je poistné, ktoré bolo zaplatené, ale nevznikol naň ešte nárok. Poistné sa zvyčajne platí na začiatku obdobia poistného krytia. Pri časovom rozlišovaní vzniká nárok na poistné počas celého poistného obdobia, takže počiatočná platba zahŕňa predplatenie alebo preddavok.

Nevybavené nároky sú splatné pohľadávky, ktoré ešte neboli uhradené, vrátane prípadov, keď je výška sumy sporná alebo keď nastala udalosť, ktorá je dôvodom nároku, ale ešte nebola nahlásená. Splatné pohľadávky, ktoré ešte neboli uhradené, zodpovedajú rezervám voči nevybaveným poistným nárokom, ktorých výška je určená poistnými korporáciami na krytie toho, čo očakávajú ako výdavok z dôvodu udalostí, ktoré nastali, ale v súvislosti s ktorými ešte pohľadávky neboli uhradené.

Poistovateľ môže určiť iné technické rezervy, ako napríklad rezervy na vyrovnávanie mimoriadnych rizík. Tieto sa však uznávajú ako záväzok a zodpovedajúce aktíva len vtedy, keď existuje udalosť, ktorá spôsobila vznik záväzku. Inak sú rezervy na vyrovnávanie mimoriadnych rizík internými účtovnými položkami poistovateľa, ktoré predstavujú úspory na krytie nepravidelne sa vyskytujúcich udalostí a nepredstavujú existujúce nároky držiteľov poistiek.

- *Nároky na životné poistenie a anuitu*

Nároky na životné poistenie a anuitu pozostávajú z finančných pohľadávok, ktoré majú držitelia poistiek v rámci životného poistenia a osoby oprávnené na anuitu voči korporáciám, ktoré poskytujú životné poistenie.

Nároky na životné poistenie a anuitu poskytujú držiteľom poistiek dávky po skončení poistného vzťahu alebo odškodňujú oprávnené osoby po smrti držiteľov poistiek; držia sa teda oddelene od finančných zdrojov akcionárov. Rezervy vo forme anuit sú založené na poistnomatematických (aktuárskych) výpočtoch súčasnej hodnoty záväzkov na vyplatenie budúcich dôchodkov až do smrti oprávnených osôb. Transakcie s nárokmi na životné poistenie a anuitu sa skladajú z prírastkov mínus úbytkov.

Prírastky sa z pohľadu finančných transakcií skladajú zo:

- skutočného poistného získaného počas bežného účtovného obdobia a
- dodatkového poistného, ktoré zodpovedá dôchodku z investovaných nárokov, ktoré boli priznané držiteľom poistiek po odpočítaní poplatkov za služby.

Úbytky pozostávajú zo:

- súm splatných držiteľom životných poistiek a podobných poistiek a
- platieb splatných k poistkám, ktoré sú ukončené pred splatnosťou.

V prípade skupinového poistenia uzavretého korporáciou v mene jej zamestnancov sa za oprávnené osoby považujú zamestnanci, a nie zamestnávateľ, pretože zamestnanci sa považujú za držiteľov poistiek.

○ **Nároky na dôchodok**

Nároky na dôchodok pozostávajú z finančných pohľadávok, ktoré majú súčasní a minulí zamestnanci bud' voči:

- svojim zamestnávateľom;
- schéme vytvorenej zamestnávateľom na vyplácanie dôchodkov, ktorá je súčasťou dohody medzi zamestnávateľom a zamestnancom alebo
- poisťovateľovi.

Transakcie s nárokmi na dôchodok sa skladajú z prírastkov mínus úbytkov, ktoré musia byť odlišené od nominálnych ziskov a strát z držby kapitálu investovaného penzijnými fondmi.

Prírastky sa z pohľadu finančných transakcií skladajú zo:

- skutočných príspevkov do dôchodkových schém platených zamestnancami, zamestnávateľmi, samostatne zárobkovo činnými osobami alebo inými inštitucionálnymi jednotkami v mene jednotlivcov alebo domácností s nárokmi voči schéme, ktoré boli inkasované počas bežného účtovného obdobia;
- dodatočných príspevkov, ktoré zodpovedajú dôchodkom získaným z investovania nárokov na dôchodok z dôchodkovej schémy, ktoré patria zúčastneným domácnostiam, po odpočítaní poplatkov za služby počas daného obdobia za správu schémy.

Úbytky pozostávajú zo:

- sociálnych dávok rovnajúcich sa sumám plateným dôchodcom alebo nimi vyživovaným osobám vo forme pravidelných platieb alebo iných dávok;
- sociálnych dávok, ktoré pozostávajú zo všetkých jednorazových dávok platených osobám pri ich odchode do dôchodku.

Podmienené nároky na dôchodok

Kategória nárokov na dôchodok nezahŕňa podmienené nároky na dôchodok stanovené inštitucionálnymi jednotkami, ktoré sú klasifikované ako dávkovo definované zamestnávateľské dôchodkové schémy nefinancované z fondov verejnej správy alebo ako

penzijné fondy sociálneho zabezpečenia. Ich transakcie nie sú zaznamenávané v celom rozsahu a ich ostatné toky a stavy nie sú zaznamenávané v hlavných účtoch, ale v doplnkovej tabuľke o nárokoch na dôchodok, ktoré k danému dátumu vznikli v sociálnom poistení. Podmienené nároky na dôchodok nie sú záväzkami štátnej správy, regionálnej štátnej správy, miestnej samosprávy ani subsektora fondov sociálneho zabezpečenia a nie sú finančnými aktívami potenciálnych príjemcov.

o *Nároky penzijných fondov voči manažérom penzijných fondov*

Zamestnávateľ sa môže dohodnúť s treťou stranou, aby dohliadala na penzijné fondy jeho zamestnancov. Ak zamestnávateľ naďalej určuje podmienky dôchodkových schém a má zodpovednosť za prípadný deficit vo financovaní, ako aj právo ponechať si prípadné nadbytočné finančné zdroje, označuje sa ako manažér penzijných fondov a jednotka, ktorá pracuje pod vedením manažéra penzijných fondov, sa označuje ako správca penzijných fondov. Ak sa zamestnávateľ dohodne s treťou stranou tak, že zamestnávateľ postúpi riziká a zodpovednosť za akýkoľvek deficit vo financovaní na tretiu stranu výmenou za právo tretej strany ponechať si nadbytočné finančné zdroje, tretia strana sa stane manažérom penzijných fondov a zároveň správcom.

Ak je manažér penzijných fondov jednotkou, ktorá je odlišná od správcu, a suma kumulovaná v penzijných fondoch je nižšia ako nárast nárokov, zaznamenáva sa pohľadávka penzijného fondu voči manažérovi. Ak prekročí suma získaná penzijným fondom nárast nárokov, vznikne suma, ktorú má penzijný fond vyplatiť manažérovi penzijných fondov.

o *Nároky na nepenzijné dávky*

Prebytok čistých príspevkov nad dávkami predstavuje zvýšenie záväzkov poisťnej schémy voči oprávneným osobám. Táto položka je znázornená ako úprava na účte použitia dôchodkov. Zvýšenie záväzkov je takisto znázornené na finančnom účte. Táto položka sa pravdepodobne vyskytuje iba zriedkavo a z pragmatických dôvodov môžu byť zmeny takýchto nárokov na nepenzijné dávky zahrnuté do nárokov na dôchodok.

o *Rezervy na uplatnenie štandardizovaných záruk*

Rezervy na uplatnenie štandardizovaných záruk sú finančné pohľadávky, ktoré majú držitelia týchto záruk voči inštitucionálnym jednotkám, ktoré záruky poskytli. Rezervy, ktoré sa vzťahujú na uplatnenie štandardizovaných záruk, sú preddávkami čistých poplatkov a rezerv na splnenie uplatnených štandardizovaných záruk, ktoré sa ešte nezačali plniť. Podobne ako v prípade rezerv na vopred zaplatené poisťné a rezervy, zahŕňajú rezervy na uplatnenie štandardizovaných záruk neprijaté poplatky (poisťné budúcich období) a neuhradené uplatnené záruky (nároky).

Štandardizované záruky sú záruky, ktoré sa poskytujú vo veľkých množstvách zvyčajne na dosť malé sumy rovnakým spôsobom. Na takýchto opatreniach sa zúčastňujú tri strany: dlžník, veriteľ a ručiteľ. Buď dlžník, alebo veriteľ sa môžu dohodnúť s ručiteľom, aby zaplatil dlh veriteľovi v prípade nesplnenia finančného záväzku dlžníka. Príkladmi sú záruky za vývozné úvery alebo záruky za študentské pôžičky. Hoci nemožno určiť pravdepodobnosť nesplnenia finančného záväzku zlyhania každého jednotlivého dlžníka, zvyčajne sa odhaduje, koľko dlžníkov zo skupiny podobných dlžníkov nesplní svoj záväzok. Ručiteľ, ktorý poskytuje záruky na komerčnej báze, bude veľmi podobne ako poisťovateľ v neživotnom poistení očakávať, že všetky zaplatené poplatky spolu s dôchodkom z majetku zarobeným z poplatkov

a všetky rezervy pokryjú očakávané nesplnenia záväzkov dlžníkov a s tým spojené náklady a vytvoria zisk. Preto sa pre takéto záruky, ktoré sú opísané ako štandardizované záruky, prijalo podobné zaobchádzanie ako pri neživotnom poistení. Štandardizované záruky zahŕňajú záruky za rôzne finančné nástroje, ako napríklad vklady, dlhové cenné papiere, pôžičky a obchodné úvery. Zvyčajne ich poskytujú finančné korporácie vrátane, ale nie výlučne, poisťovacích korporácií, ale takisto aj verejná správa.

Keď inštitucionálna jednotka ponúka štandardizované záruky, účtuje si poplatky a vznikajú jej záväzky na plnenie v prípade uplatnenia záruky. Hodnota záväzkov na účtoch ručiteľa sa rovná súčasnej hodnote očakávaných uplatnení existujúcich záruk po odpočítaní všetkých regresných úhrad, ktoré ručiteľ očakáva, že získa od nesplácajúcich dlžníkov. Záväzky sa nazývajú rezervy na uplatnenie štandardizovaných záruk.

Záruka sa môže poskytnúť na viacročné obdobie. Poplatok sa môže platiť ročne alebo vopred. Poplatok v princípe predstavuje poplatky zarobené v každom roku, počas ktorého sa záruka poskytne, pričom záväzok sa znižuje v závislosti od skracovania obdobia (za predpokladu, že dlžník spláca splátkami). Zaznamenávanie je rovnaké ako v prípade anuit s platením poplatkov v závislosti od toho, ako klesá budúci záväzok.

Podstata schémy štandardizovaných záruk je v tom, že existuje mnoho záruk rovnakého typu, hoci nie všetky platia na presne rovnaké obdobie ani nemajú rovnaký dátum začiatku a konca platnosti.

Čisté poplatky sa počítajú ako inkasované poplatky plus doplatky (rovnajúce sa dôchodku z majetku pripísaného jednotke, ktorá platí poplatok za záruku), mínus administratívne a ďalšie náklady. Takéto čisté poplatky môžu byť splatné akýmkoľvek sektorom ekonomiky a ziskava ich sektor, do ktorého je ručiteľ zaradený. Na základe uplatnených štandardizovaných záruk platí ručiteľ veriteľovi finančného nástroja, na ktorý sa vzťahuje ručenie, bez ohľadu na to, či poplatok platil veriteľ, alebo dlžník. Finančné transakcie sa vzťahujú na rozdiel medzi platbou poplatkov za nové záruky a uplatnenými existujúcimi zárukami.

Štandardizované záruky a jednorazové záruky

Štandardizované záruky sa rozlišujú od jednorazových záruk na základe dvoch kritérií:

- štandardizované záruky sú charakteristické častým opakovaním transakcií s podobnými charakteristikami a delením sa o riziká;
- ručiteľia sú schopní odhadnúť priemernú stratu na základe dostupných štatistík.

Jednorazové záruky sú individuálne a ručiteľia nie sú schopní spoľahlivo odhadnúť riziko, že sa uplatnia. Poskytnutie jednorazovej záruky je nepredvídateľné a nezaznamenáva sa.

❖ Finančné deriváty a zamestnanecké opcie na akcie

Finančné deriváty a zamestnanecké opcie na akcie sa rozdeľujú do dvoch subkategórií:

- finančné deriváty;
- zamestnanecké opcie na akcie.

○ Finančné deriváty

Finančné deriváty sú finančné nástroje viazané na konkrétny finančný nástroj alebo ukazovateľ, alebo komoditu, prostredníctvom ktorých sa dá na finančných trhoch obchodovať s konkrétnymi finančnými rizikami.

Finančné deriváty spĺňajú tieto podmienky:

- sú viazané na finančné alebo nefinančné aktívum, skupinu aktív alebo na index;
- sú buď obchodovateľné, alebo môžu byť realizované na trhu;
- nedochádza k žiadnej platbe istiny.

Finančné deriváty sa využívajú na mnohé účely vrátane riadenia rizika, zabezpečovanie (hedging), trhovú arbitráž, špekulácie a na odmeny zamestnancom. Finančné deriváty umožňujú stranám predávať špecifické finančné riziká, ako je napríklad riziko úrokovej sadzby, menové riziko, riziko majetkovej účasti a komodity alebo kreditné riziko, iným subjektom, ktoré sú ochotné tieto riziká prevziať, zvyčajne bez obchodovania s primárnym aktívom. Finančné deriváty sa preto označujú ako sekundárne aktíva.

Hodnota finančného derivátu sa odvodzuje od ceny podkladového aktíva: referenčnej ceny. Referenčná cena sa môže vzťahovať na finančné alebo nefinančné aktívum, úrokovú mieru, výmenný kurz, iný derivát alebo rozdiel medzi dvoma cenami. Derivátový kontrakt sa môže takisto vzťahovať na index, kôš cien alebo iné položky, ako napríklad obchod s emisiami alebo poveternostné podmienky.

Finančné deriváty sa môžu kategorizovať podľa nástroja, ako sú opcie, forwardy a kreditné deriváty, alebo podľa trhového rizika, ako sú menové swapy, úrokové swapy atď.

o ***Opcie***

Opcie sú kontrakty, ktoré dávajú držiteľovi opcie právo, ale nie povinnosť kúpiť od vystavovateľa opcie alebo mu predat' aktívum za vopred stanovenú cenu v rámci daného časového obdobia alebo k určenému dátumu. Právo na kúpu sa označuje ako kúpna opcia a právo na predaj sa označuje ako predajná opcia.

Kupujúci opcie platí prémii (cenu opcie) za záväzok vystavovateľa opcie predat' alebo kúpiť určené množstvo podkladového aktíva za dohodnutú cenu. Prémia je finančným aktívom držiteľa opcie a záväzkom vystavovateľa opcie. Z koncepčného hľadiska možno uvažovať, že v prémii je zahrnutý poplatok za službu, ktorý sa má zaznamenávať osobitne. Pri chýbajúcich podrobných údajoch by sa však, pokiaľ možno, malo predísť predpokladom pri identifikácii predmetného poplatku za službu.

Opčné listy (warranty) sú jednou z foriem opcií. Dávajú držiteľovi právo, ale nie povinnosť kúpiť od emitenta opčného listu určitý počet akcií alebo dlhopisov za určených podmienok počas určeného času. Opčnými listami sú takisto menové opčné listy, ktoré sú založené na sume v jednej mene potrebnej na nákup inej meny, a opčné listy naviazané na tretiu menu, ako aj indexové, košové alebo komoditné opčné listy.

Opčný list možno oddeliť od dlhového cenného papiera a obchodovať s ním oddelene od dlhového cenného papiera. Výsledkom toho je, že v princípe sa zaznamenávajú dva osobitné finančné nástroje, opčný list ako finančný derivát a dlhopis ako dlhový cenný papier. Opčné listy s vloženými derivátmi sa klasifikujú podľa svojich prvotných znakov.

Forwardy

Forwardy sú finančné kontrakty, na základe ktorých sa dve strany dohodnú na výmene špecifikovaného množstva podkladového aktíva za dohodnutú cenu (realizačná cena) k určenému dátumu.

Záver

V tejto časti príspevkov sme podrobnejšie rozobrali tretiu časť podrobnejšej klasifikácie finančných transakcií podľa kategórie. V ďalšej časti príspevkov podrobnejšie rozoberieme druhú z troch častí finančných transakcií podľa kategórie používanú v rámci systému ESA 2010.

Použitá literatúra:

1. <http://unstats.un.org/unsd/nationalaccount/sna2008.asp>
2. Manuál ESA 2010 ako príloha Nariadenia Európskeho parlamentu a Rady EÚ č. 549/2013

Informácie o autorovi:

Ing. Zuzana Staričková, PhD.
Ekonomická univerzita
Národohospodárska fakulta
Katedra financií
Dolnozemska cesta 1/a
PSČ 852 35 Bratislava
email: 4soyza@gmail.com